บทที่ 1 บทนำ: การเขียนโครงร่างการวิจัย

การเขียนโครงร่างการวิจัย (research proposal) เป็นขั้นตอนสำคัญที่นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาทุกคนต้องเผชิญ โดยเฉพาะในสาขาการบริหารการศึกษาซึ่งการวิจัยไม่เพียงมุ่งค้นหาคำตอบทางวิชาการเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญต่อการพัฒนานโยบาย การบริหารจัดการ และการยกระดับคุณภาพของสถานศึกษาในทุกระดับ ดังนั้น การเขียนโครงร่างการวิจัยจึงเป็นการวางแผนการศึกษาค้นคว้าอย่างมีระบบ เป็นการสื่อสารแนวคิดของนักวิจัยให้อาจารย์ที่ปรึกษาและคณะกรรมการสอบโครงร่างการวิจัยเห็นถึงคุณค่า ความเป็นไปได้ และความเหมาะสมของโครงการวิจัยที่ตั้งใจจะดำเนินการ

นักศึกษาหลายคนมักพบอุปสรรคเมื่อเริ่มต้นเขียนโครงร่างการวิจัย ไม่ว่าจะเป็นความไม่ชัดเจนของประเด็นปัญหา ความสับสนต่อการเลือกกรอบแนวคิด การตั้งวัตถุประสงค์ที่ไม่สอดคล้องกัน ไปจนถึงความไม่เข้าใจต่อการเลือกวิธีวิจัยที่เหมาะสมกับคำถามวิจัย ปัญหาเหล่านี้ไม่เพียงแต่ทำให้การดำเนินงานล่าช้า แต่ยังกระทบต่อคุณภาพของโครงร่างและความน่าเชื่อถือของงานวิจัยโดยรวม ดังนั้น การมีแนวทางที่ชัดเจน เป็นลำดับขั้นตอน และเข้าใจง่ายจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับนักศึกษาที่ต้องการเขียนโครงร่างอย่างมีประสิทธิภาพ

1.1 ความสำคัญของการเขียนโครงร่างการวิจัย

การวิจัยทางการบริหารการศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาระบบการจัดการศึกษา การเรียนรู้ และการบริหารจัดการในระดับต่าง ๆ หนังสือเล่มนี้มุ่งหวังที่จะเป็นแนวทางให้กับนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาการบริหารการศึกษาและผู้สนใจ เพื่อเขียนโครงร่างการวิจัยได้อย่างถูกต้อง ครบถ้วน และมีคุณภาพ เพื่อใช้ในการเรียน การสอบ และการพัฒนางานวิจัยให้เกิดผลจริง

ซึ่งการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา “การวิจัย” ถือเป็นหัวใจสำคัญในการสร้างองค์ความรู้ใหม่ โดยเป็นเครื่องมือเพื่อพัฒนาแนวคิด ทฤษฎี และการประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติ โดยเฉพาะสาขาวิชาการบริหารการศึกษา ซึ่งมุ่งเน้นการจัดการทรัพยากรด้านการศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด การวางรากฐานของการวิจัยที่ดีจึงเริ่มต้นจาก “โครงร่างการวิจัยหรือ Research Proposal” ที่ชัดเจน เป็นไปได้ และสอดคล้องกับปัญหาทางวิชาชีพ

เคล็ดไม่ลับ: โครงร่างการวิจัยไม่เพียงแต่เป็น “แผนที่หรือพิมพ์เขียว” ต่อการนำทางสำหรับการดำเนินการวิจัยเท่านั้น แต่ยังเป็นเอกสารที่สะท้อนความสามารถของนักวิจัยด้านการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ การเชื่อมโยงแนวคิดทางทฤษฎีกับสถานการณ์จริง ตลอดจนทักษะต่อการกำหนดตัวแปร แนวทางการเก็บข้อมูล และวิธีการวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้เป็นเกณฑ์สำคัญเพื่อประเมินความพร้อมของนักวิจัยต่อการดำเนินงานวิจัยระดับสูง

1.2 ปัญหาที่พบบ่อยในการเขียนโครงร่างการวิจัย

ผู้เขียนในฐานะอาจารย์ผู้สอนวิชาวิจัยทางการบริหารการศึกษาและคณะกรรมการสอบโครงร่างการวิจัย พบว่า นักศึกษาจำนวนไม่น้อยยังขาดความเข้าใจในโครงสร้างที่ถูกต้องของโครงร่างการวิจัย โดยเฉพาะการกำหนดปัญหาการวิจัย การเขียนวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับปัญหา การตั้งสมมติฐาน และการเลือกระเบียบวิธีวิจัยที่เหมาะสม ซึ่งหลายคนเข้าใจว่าโครงร่างการวิจัยเป็นเพียง “แบบฟอร์มที่ต้องกรอกให้ครบ” แต่แท้จริงแล้วโครงร่างการวิจัยเป็น “รากฐานทางความคิด” ที่ต้องใช้การวิเคราะห์และไตร่ตรองอย่างลึกซึ้ง

การเขียนโครงร่างการวิจัยจึงเป็นขั้นตอนสำคัญที่นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาต้องเผชิญในสาขาการบริหารการศึกษา ซึ่งต้องผสมผสานทั้งหลักการวิจัยเชิงวิชาการกับบริบททางการศึกษาในทางปฏิบัติ จากประสบการณ์การสอนและงานวิจัยของผู้เขียน พบว่า นักศึกษามักประสบปัญหาใน 5 ด้านหลักดังนี้

1.2.1 ปัญหาด้านการกำหนดหัวข้อวิจัยและปัญหาการวิจัย

1) หัวข้อวิจัยกว้างเกินไปหรือแคบเกินไป

นักศึกษาบางคนเลือกหัวข้อกว้างเกินไป เช่น “การบริหารสถานศึกษา” ทำให้ศึกษาอย่างถ่องแท้ได้ยาก เนื่องจากขอบข่ายการบริหารสถานศึกษาตามกฎกระทรวงว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา พ.ศ. 2550 ประกอบด้วย งานบริหารวิชาการ งานบริหารงบประมาณ งานบริหารงานบุคคล และงานบริหารทั่วไป

นักศึกษาบางคนเลือกหัวข้อแคบเกินไป เช่น “ความพึงพอใจของครูต่อการประชุมในโรงเรียนขนาดเล็กแห่งหนึ่ง” ซึ่งเป็นหัวข้อที่แคบเกินไป ทำให้ไม่เกิดประโยชน์เชิงนโยบาย

2) ปัญหาการวิจัยไม่ชัดเจน

นักศึกษาระบุ “ช่องว่างของความรู้ (research gap)” ไม่ได้ เช่น เลือกศึกษาปัญหาที่มีงานวิจัยจำนวนมากแล้ว รวมทั้งไม่เชื่อมโยงกับทฤษฎีหรือแนวปฏิบัติทางการบริหารการศึกษา รวมทั้งไม่สอดคล้องกับช่องว่าง (gap) ของบริบทที่ศึกษา

เคล็ดไม่ลับ: ใช้หลัก “SMART” (เฉพาะเจาะจง วัดผลได้ เป็นไปได้ สัมพันธ์กับบริบท และมีกรอบเวลา) และศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องก่อน เพื่อหาช่องว่างของความรู้

1.2.2 ปัญหาด้านกรอบแนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1) การทบทวนวรรณกรรมไม่ครอบคลุม

นักศึกษาส่วนใหญ่อ้างอิงงานวิจัยเก่าเกินไป หรือขาดงานวิจัยในประเทศที่เกี่ยวข้อง และสรุปความเชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีกับปัญหาการวิจัยไม่ได้

2) กรอบแนวคิดไม่ชัดเจน

นำทฤษฎีหลายทฤษฎีมาใช้โดยไม่วิเคราะห์เชิงลึก และไม่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในรูปแบบแผนภาพ (conceptual framework)

เคล็ดไม่ลับ: ใช้การทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ (systematic review) และสร้างกรอบแนวคิดโดยเชื่อมโยงทฤษฎีกับตัวแปรวิจัย

1.2.3 ปัญหาด้านระเบียบวิธีวิจัย

1) การออกแบบวิจัยไม่สอดคล้องกับคำถามวิจัย

นักศึกษาบางคนเลือกใช้ “วิจัยเชิงคุณภาพ” ในขณะที่ปัญหาหาคำตอบได้จากวิจัยเชิงปริมาณ หรือไม่ระบุผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key Informant) ให้ชัดเจน เช่น ใช้คำว่า “ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 3 คน” โดยไม่ระบุคุณสมบัติในการเลือก เช่น มีประสบการณ์ในการบริหารสถานศึกษา 5 ปี ขึ้นไป

2) เครื่องมือวิจัยไม่ได้รับการตรวจสอบคุณภาพ

ตัวอย่าง แบบสอบถามไม่ผ่านการตรวจสอบความเที่ยง (reliability) และความตรง (validity) หรือไม่มีการทดลองใช้ (try-out) ก่อนเก็บข้อมูลจริง

เคล็ดไม่ลับ: ปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อเลือกระเบียบวิธีที่เหมาะสม และทดสอบเครื่องมือวิจัยก่อนนำไปใช้จริง

1.2.4 ปัญหาด้านการวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอผล

1) เลือกสถิติไม่เหมาะสม

ตัวอย่าง

คำถามวิจัย:“ผู้บริหารสถานศึกษาที่ผ่านการอบรมคุณธรรมจริยธรรมมีภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมสูงกว่าผู้บริหารที่ไม่ผ่านการอบรมหรือไม่” แต่การวิเคราะห์ข้อมูลกลับรายงานเพียงค่าเฉลี่ยและร้อยละของสมรรถนะครู โดยไม่ใช้สถิติทดสอบความแตกต่าง เช่น t-test หรือ ANOVA

ผลกระทบ

1. ไม่อาจตอบคำถามวิจัยได้ครบถ้วน
2. ไม่อาจยืนยันความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
3. ข้อสรุปมีลักษณะเป็นเพียงการบรรยาย ไม่ใช่การพิสูจน์เชิงวิทยาศาสตร์

แนวทางที่ถูกต้อง

1. หากเปรียบเทียบ 2 กลุ่ม --> ใช้ t-test (เปรียบเทียบผู้บริหารตามระดับการศึกษา เช่น ปริญญาโทกับปริญญาเอก)
2. หากเปรียบเทียบมากกว่า 2 กลุ่ม --> ใช้ ANOVA (เปรียบเทียบผู้บริหารตามขนาดสถานศึกษา เช่น เล็ก กลาง ใหญ่ และใหญ่พิเศษ)
3. รายงานค่าเฉลี่ยควบคู่กับค่าสถิติทดสอบและค่า p-value

ปัญหาการเลือกใช้สถิติไม่เหมาะสมและการแปลผลสถิติอย่างคลาดเคลื่อนส่งผลโดยตรงต่อ “ความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย” และการนำผลไปใช้เชิงนโยบายหรือการปฏิบัติ ดังนั้น นักวิจัยจำเป็นต้องมีความเข้าใจพื้นฐานทางสถิติ ควบคู่กับการพิจารณาความสอดคล้องระหว่างคำถามวิจัย วัตถุประสงค์ และวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ

2) การนำเสนอผลไม่เป็นระบบ

การนำเสนอผลการวิจัยเป็นขั้นตอนสำคัญที่สะท้อนความสามารถของนักวิจัยในการสื่อสารความหมายของข้อมูลเชิงสถิติให้ผู้อ่านเข้าใจ อย่างไรก็ตาม งานวิจัยจำนวนมากประสบปัญหาการนำเสนอผลที่ไม่เป็นระบบ โดยเฉพาะการนำเสนอตารางข้อมูลโดยขาดคำอธิบาย และการไม่เชื่อมโยงผลการวิจัยกับวัตถุประสงค์หรือคำถามวิจัยอย่างชัดเจน เช่น การนำเสนอตารางข้อมูลโดยไม่มีคำอธิบาย นักวิจัยบางรายนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปของตารางจำนวนมาก แต่ไม่อธิบายความหมายของข้อมูลในตาราง ทำให้ผู้อ่านต้องตีความเอง ซึ่งอาจนำไปสู่ความเข้าใจคลาดเคลื่อน

ลักษณะของปัญหาที่พบบ่อย เช่น แสดงเฉพาะตัวเลขทางสถิติ เช่น ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่า t ค่า F หรือ p-value โดยไม่มีข้อความบรรยายก่อนหรือหลังตาราง และไม่ชี้ให้เห็นประเด็นสำคัญหรือแนวโน้มของข้อมูล

ตัวอย่าง

ตารางแสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของทักษะการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหาร (ไม่มีคำอธิบายเพิ่มเติม)

ผลกระทบ

1. ผู้อ่านไม่ทราบว่าค่าที่รายงานมีความหมายอย่างไร
2. มองไม่เห็นสาระสำคัญของผลการวิจัย
3. ตารางกลายเป็นเพียงการรายงานตัวเลข ไม่ใช่ผลการวิเคราะห์

แนวทางที่เหมาะสม

1. อธิบายตารางด้วยภาษาวิชาการอย่างกระชับ
2. เน้นเฉพาะผลที่สำคัญ ไม่ต้องกล่าวซ้ำตัวเลขทั้งหมด
3. ใช้ถ้อยคำเชื่อมโยง เช่น “จากตารางที่ ... พบว่า ...”

อีกปัญหาที่พบบ่อย คือ การนำเสนอผลการวิจัยโดยไม่จัดลำดับผลตามวัตถุประสงค์หรือคำถามวิจัย ส่งผลให้ผู้อ่านไม่อาจประเมินได้ว่า งานวิจัยตอบโจทย์ที่ตั้งไว้หรือไม่

ลักษณะของปัญหา

1. รายงานผลไม่ได้ลำดับตามวัตถุประสงค์
2. ขาดการสรุปผลท้ายหัวข้อย่อย
3. ไม่มีการกล่าวถึงว่า วัตถุประสงค์ข้อใดได้รับการตอบสนอง

ตัวอย่างปัญหา

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2: เพื่อเปรียบเทียบสมรรถนะการบริหารของผู้บริหารจำแนกตามประสบการณ์ทำงาน แต่รายงานผลเพียงค่าเฉลี่ยของแต่ละกลุ่ม โดยไม่สรุปว่าแตกต่างกันหรือไม่ และแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญหรือไม่

ผลกระทบ

1. ผู้อ่านไม่เห็นความสัมพันธ์ระหว่าง “ผล” กับ “โจทย์วิจัย”
2. งานวิจัยขาดความเป็นระบบและความชัดเจน
3. ลดความน่าเชื่อถือเชิงวิชาการ

แนวทางที่เหมาะสม

1. จัดโครงสร้างการนำเสนอผลตามลำดับวัตถุประสงค์
2. สรุปผลท้ายแต่ละวัตถุประสงค์อย่างชัดเจน
3. ใช้ถ้อยคำเชิงสรุป เช่น “ผลการวิจัยตอบวัตถุประสงค์ข้อที่... พบว่า...”

เคล็ดไม่ลับ: การนำเสนอผลการวิจัยที่เป็นระบบควรประกอบด้วยตารางข้อมูลที่ชัดเจน คำอธิบายที่กระชับ และการสรุปผลที่เชื่อมโยงโดยตรงกับวัตถุประสงค์วิจัย หากขาดองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่ง จะทำให้ผลงานวิจัยขาดความสมบูรณ์ และลดคุณค่าทางวิชาการ

1.2.5 ปัญหาด้านการเขียนและการเรียบเรียง

1) ภาษาและการใช้ศัพท์วิชาการ เช่น เขียนเป็นลักษณะภาษาพูดมากเกินไปหรือใช้ศัพท์ทางการบริหารการศึกษาไม่ถูกต้อง เช่น สับสนระหว่าง “การบริหาร (administration)” กับ “การจัดการ (management)”

2) การอ้างอิงไม่ถูกต้อง เช่น อ้างอิงแบบตัดต่อ (copy-paste) โดยไม่สรุปความ (paraphrasing) และไม่ใช้รูปแบบการอ้างอิงตามแบบของมหาวิทยาลัยนั้น ๆ เช่น การอ้างอิงตามรูปแบบ APA (American Psychological Association) อย่างสม่ำเสมอ

เคล็ดไม่ลับ: ฝึกเขียนเชิงวิชาการด้วยการสรุปความหรือใช้โปรแกรมจัดการบรรณานุกรม เช่น Mendeley, Zotero

สรุปได้ว่า ปัญหาที่พบต่อการเขียนโครงร่างการวิจัย ทางการบริหารการศึกษาส่วนใหญ่เกิดจากการขาดความเข้าใจในกระบวนการวิจัยเชิงระบบ และการไม่ฝึกฝนทักษะการเขียนเชิงวิชาการอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น นักศึกษาควรวางแผนวิจัยตั้งแต่เริ่มต้น ปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาอยู่เสมอ และฝึกวิเคราะห์งานวิจัยตัวอย่าง เพื่อให้โครงร่างการวิจัยสมบูรณ์และนำไปสู่การทำวิทยานิพนธ์ที่ประสบความสำเร็จ

1.3 เป้าหมายของหนังสือเล่มนี้

หนังสือ “เคล็ดไม่ลับ: การเขียนโครงร่างการวิจัย ทางการบริหารการศึกษา” จัดทำขึ้นโดยมีเป้าหมายหลักเพื่อเป็นแนวทางและแหล่งเรียนรู้ที่ใช้งานได้จริงสำหรับนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา รวมถึงอาจารย์ นักวิจัย ผู้สนใจในสาขาการบริหารการศึกษาและสาขาอื่น ๆ โดยเฉพาะผู้ที่ยังขาดความมั่นใจต่อการวางโครงร่างการวิจัยอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้เป้าหมายของหนังสือแบ่งออกเป็น 5 ประเด็นหลัก ดังนี้

1.3.1 เพื่อส่งเสริมความเข้าใจในหลักการวิจัยอย่างเป็นระบบ

หนังสือเล่มนี้มุ่งหวังให้นักศึกษาเข้าใจแนวคิดพื้นฐานของการทำวิจัย ตั้งแต่การกำหนดหัวข้อ การวิเคราะห์ปัญหา การตั้งวัตถุประสงค์ การออกแบบวิธีวิจัย ไปจนถึงการจัดทำโครงร่างการวิจัยที่เป็นไปได้ทั้งในเชิงทฤษฎีและปฏิบัติ หนังสือจึงเปรียบเสมือน “แผนที่ทางปัญญา” ที่ช่วยให้นักศึกษาไม่หลงทางในกระบวนการวิจัย โดยการนำเสนอองค์ประกอบแต่ละส่วนด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย เชื่อมโยงกับบริบทของการบริหารการศึกษาในประเทศไทย

1.3.2 เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการเขียนเชิงวิชาการ

นักศึกษาหลายคนมีแนวคิดที่ดีแต่ยังถ่ายทอดออกมาเป็นงานเขียนวิชาการอย่างเหมาะสมไม่ได้ หนังสือเล่มนี้จึงมุ่งเน้นการฝึกฝน “การคิดอย่างเป็นระบบ” และ “การเขียนอย่างมีเหตุผล” ผ่านตัวอย่าง คำแนะนำ เทคนิค และข้อผิดพลาดที่พบบ่อย ซึ่งช่วยให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้อื่น และนำไปพัฒนาทักษะการเขียนโครงร่างการวิจัยที่มีคุณภาพในเชิงรูปธรรม

1.3.3 เพื่อสร้างแรงบันดาลใจต่อการสร้างองค์ความรู้ใหม่

ผู้เขียนเชื่อมั่นว่า “การวิจัยไม่ใช่เรื่องยากหากเริ่มต้นอย่างถูกวิธี” หนังสือเล่มนี้จึงไม่ได้จำกัดอยู่เพียงกรอบของคู่มือเชิงเทคนิค แต่ยังมุ่งจุดประกายความคิด สร้างแรงบันดาลใจ และความเชื่อมั่นให้แก่นักศึกษาที่จะกล้าคิด กล้าถาม และกล้าค้นคว้า ในประเด็นที่ตนสนใจ เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่มีคุณค่าและเชื่อมโยงกับการพัฒนาองค์กรทางการศึกษาอย่างยั่งยืน

1.3.4 เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองและการเรียนรู้ร่วมกัน

หนังสือเล่มนี้ออกแบบมาให้ใช้ได้ทั้งในรูปแบบของการเรียนรู้ด้วยตนเอง (self-directed learning) และการเรียนรู้แบบร่วมมือ (collaborative learning) ผ่านกิจกรรมฝึกคิดคำถามสะท้อนแนวคิด และกรณีศึกษาในบริบทจริงของการบริหารสถานศึกษา ซึ่งใช้เป็นสื่อประกอบการเรียนการสอนในรายวิชาวิจัย หรือใช้ในการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ (workshop) สำหรับครู ผู้บริหาร และนักวิจัยมือใหม่

1.3.5 เพื่อยกระดับคุณภาพโครงร่างการวิจัย

สุดท้าย เป้าหมายสำคัญของหนังสือเล่มนี้ คือ “การยกระดับคุณภาพของโครงร่างการวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา” ให้มีมาตรฐานเชิงวิชาการและเชิงวิธีวิจัยที่สูงขึ้น โดยเน้นการบูรณาการระหว่างทฤษฎี แนวคิดเชิงวิจัย และบริบทการบริหารการศึกษา เพื่อให้โครงร่างการวิจัยนำไปพัฒนาเป็นงานวิจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในเชิงนโยบายหรือการปฏิบัติได้อย่างแท้จริง

กล่าวโดยสรุป หนังสือเล่มนี้มีเป้าหมายเพื่อ “ลดความกลัว” และ “เพิ่มความเข้าใจ” เกี่ยวกับการทำวิจัยทางการบริหารการศึกษา ผ่านแนวทางที่ชัดเจน เป็นระบบ และใช้ได้จริง โดยไม่เน้นการจดจำเชิงทฤษฎี แต่เน้นการนำไปใช้ในสถานการณ์จริง ตลอดจนปลูกฝังทัศนคติที่ดีต่อการวิจัยให้แก่นักศึกษา ครู และผู้บริหารในยุคใหม่

บทที่ 2 รากฐานของการวิจัยทางการบริหารการศึกษา

การวิจัยทางการบริหารการศึกษาเป็นศาสตร์ที่มุ่งศึกษากระบวนการ แนวทาง และกลยุทธ์ในการบริหารจัดการการศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ทั้งในระดับบุคคล องค์กร และระบบการศึกษาโดยรวม เพื่อพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมและความเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 (Creswell & Creswell, 2018; ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2566) การเข้าใจ “รากฐานของการวิจัยทางการบริหารการศึกษา” จึงเป็นก้าวแรกที่สำคัญในการสร้างนักวิจัยที่เชื่อมโยงระหว่าง “ทฤษฎี” กับ “การปฏิบัติ” อย่างเป็นระบบ

2.1 รากฐานที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยทางการบริหารการศึกษา

ในหัวข้อนี้จะยกตัวอย่างรากฐานทางทฤษฎีที่เกี่ยวข้องทางการบริหารการศึกษาเพื่อให้มองภาพได้ชัดมากขึ้น

2.1.1 รากฐานทางแนวคิดและทฤษฎี (theoretical foundation) รากฐานสำคัญของการวิจัยทางการบริหารการศึกษาอยู่ที่ “ทฤษฎีการบริหาร” ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดที่อธิบายพฤติกรรมของบุคคลและองค์กรในระบบการศึกษา เช่น ทฤษฎีการบริหารเชิงระบบ (systems theory) ที่มองว่า การบริหารสถานศึกษาเป็นองค์รวมที่มีปัจจัยนำเข้ากระบวนการและผลลัพธ์ที่สัมพันธ์กัน (Hoy & Miskel, 2013) ทฤษฎีภาวะผู้นำ (leadership theories) เช่น ภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลง (transformational leadership) และภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม (ethical leadership) ซึ่งเป็นแนวคิดหลักในการศึกษาพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา และทฤษฎี

การบริหารเชิงกลยุทธ์ (strategic management theory) ที่เน้นการวางแผนและการตัดสินใจอย่างเป็นระบบ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

เคล็ดไม่ลับ: การเข้าใจทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรที่ศึกษาช่วยให้นักวิจัยกำหนดกรอบแนวคิดที่มีตรรกะรองรับและเชื่อมโยงกับตัวแปรการวิจัยได้อย่างชัดเจน

2.1.2 รากฐานทางปรัชญาการวิจัย (philosophical foundation) ปรัชญาการวิจัยเป็นรากฐานทางความคิดที่กำหนดทิศทาง วิธีการ และมุมมองของนักวิจัยต่อปรากฏการณ์ทางการศึกษา โดยทั่วไป การวิจัยทางการบริหารการศึกษามักอิงอยู่บน 3 แนวคิดที่สำคัญ ได้แก่

1) ปรัชญาปฏิฐานนิยม (positivism) ที่มุ่งค้นหาความจริงเชิงประจักษ์ผ่านการวิจัยเชิงปริมาณ

2) ปรัชญาตีความนิยม (interpretivism) ที่มุ่งทำความเข้าใจพฤติกรรมมนุษย์และความหมายเชิงลึก ผ่านการวิจัยเชิงคุณภาพ

3) ปรัชญาปฏิบัตินิยม (pragmatism) ที่เน้นการผสมผสานวิธีวิจัยทั้งสองแบบเพื่อให้ได้คำตอบที่มีประโยชน์ต่อการแก้ปัญหาเชิงบริหารจริง (Creswell & Plano Clark, 2018)

เคล็ดไม่ลับ: ความเข้าใจในรากฐานเชิงปรัชญาช่วยให้นักวิจัยสามารถเลือกแนวทางการวิจัย (research paradigm) และวิธีวิจัยที่สอดคล้องกับคำถามวิจัยได้อย่างเหมาะสม

2.1.3 รากฐานทางนโยบายและบริบทการศึกษา (policy and contextual foundation) ในการวิจัยทางการบริหารการศึกษาจะมีคุณค่าต่อเมื่อสอดคล้องกับนโยบายทางการศึกษาและบริบทของสังคมในช่วงเวลานั้น เช่น นโยบายการกระจายอำนาจสู่สถานศึกษา การจัดการศึกษาเพื่อความเสมอภาค หรือการขับเคลื่อนนวัตกรรมการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2565)

เคล็ดไม่ลับ: การทำความเข้าใจนโยบายเหล่านี้ช่วยให้นักวิจัยกำหนดประเด็นที่ตอบสนองต่อความต้องการของสังคมและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการศึกษา

2.1.4 รากฐานทางระเบียบวิธีวิจัย (methodological foundation) ระเบียบวิธีวิจัย (research methodology) เป็นหัวใจสำคัญของการดำเนินการวิจัย โดยในสาขาการบริหารการศึกษามักใช้ระเบียบวิธีหลากหลาย เช่น

1) การวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) เพื่อเปรียบเทียบหรือวัดความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

2) การวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) เพื่อทำความเข้าใจเชิงลึกของกระบวนการบริหาร

3) การวิจัยและพัฒนา (research and development; R&D) เพื่อสร้างรูปแบบหรือแนวทางการบริหารที่เหมาะสม

เคล็ดไม่ลับ: การเลือกใช้ระเบียบวิธีที่เหมาะสมจะช่วยให้ผลการวิจัยน่าเชื่อถือและนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง (บุญชม ศรีสะอาด, 2562)

2.1.5 รากฐานทางจริยธรรมการวิจัย (ethical foundation) จริยธรรมการวิจัยเป็นรากฐานที่หล่อหลอมคุณธรรมของนักวิจัยให้ตระหนักถึงความซื่อสัตย์ ความโปร่งใส และความรับผิดชอบต่อผู้ให้ข้อมูลและสังคม เช่น การเคารพสิทธิ์ของผู้ตอบแบบสอบถาม การไม่บิดเบือนข้อมูล และการอ้างอิงอย่างถูกต้อง (สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ, 2566)

เคล็ดไม่ลับ: นักวิจัยต้องยึดมั่นในความซื่อสัตย์ โปร่งใส และรับผิดชอบต่อผู้ให้ข้อมูล โดยเคารพสิทธิ์ ไม่บิดเบือนข้อมูล และอ้างอิงอย่างถูกต้อง

สรุปได้ว่า การเข้าใจรากฐานที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยทางการบริหารการศึกษาเป็นการวางรากฐานความคิดให้มั่นคงก่อนเริ่มต้นการวิจัยอย่างเป็นระบบ นักวิจัยจำเป็นต้องมีความรู้ทั้งทางทฤษฎี ปรัชญา นโยบาย และระเบียบวิธี เพื่อให้การออกแบบงานวิจัยมีเหตุผล ถูกต้องเชิงวิชาการ และตอบโจทย์ต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในทุกระดับ การวิจัยที่มีรากฐานมั่นคงย่อมนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่ยั่งยืนและเป็นประโยชน์ต่อวงการบริหารการศึกษาอย่างแท้จริง

2.2 ลักษณะเฉพาะของงานวิจัยทางการบริหารการศึกษา

งานวิจัยในสาขาการบริหารการศึกษา เป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นการเข้าใจ ปรับปรุง และพัฒนา “กระบวนการบริหารจัดการทางการศึกษา” อันประกอบด้วยการวางแผน การจัดองค์การ การอำนวยการ การควบคุม และการประเมินผล โดยมีเป้าหมายสูงสุด คือ การยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาให้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน สังคม และประเทศชาติ โดยสรุปเป็น 5 ประเด็นได้ดังนี้

2.2.1 มุ่งเน้นการพัฒนาระบบและกลไกการบริหารจัดการศึกษา

งานวิจัยในลักษณะนี้มักมุ่งเน้นการศึกษาเกี่ยวกับนโยบายการศึกษา โครงสร้างองค์กร แนวทางการบริหาร ทรัพยากรมนุษย์ งบประมาณ การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมถึงการพัฒนารูปแบบและนวัตกรรมในการบริหารสถานศึกษาและองค์กรทางการศึกษา (Hoy & Miskel, 2013)